SMERNICE ZA PREVOĐENJE U IZVOĐAČKIM UMETNOSTIMA I U MEDIJIMA

ГРАДСКА ОРГАНИЗАЦИЈА ГЛУВИХ БЕОГРАДА

ATSZJ Asocijacija tumača srpskog znakovnog jezika

ANSAMBL MIRAŽ

Република Србија МИНИСТАРСТВО КУЛТУРЕ И ИНФОРМИСАЊА

Beograd Градска управа града Београда СЕКРЕТАРИЈАТ ЗА КУЛТУРУ

SADRŽAJ

UVOD I OPŠTE PREPORUKE

4 ZAKON O UPOTREBI ZNAKOVNOG JEZIKA
4 PREPORUKE ZA SARADNJU I KOMUNIKACIJU SA GLUVIM OSOBAMA
4 Zajednica gluvih
5 Kultura gluvih
6 Komunikacija sa gluvim osobama
7 Srpski znakovni jezik
7 Tumači za znakovni jezik
8 Preporuke pri angažovanju tumača za znakovni jezik

SMERNICE ZA PREVOĐENJE U IZVOĐAČKIM UMETNOSTIMA

10 Priprema
11 Timski rad i podela uloga
12 Povratne informacije o prevodu
12 Pesme
13 Stil
13 Pozicija tumača na sceni
14 Fizička izdržljivost
14 Titlovi u pozorištu
14 Preporuke pozorištima i organizatorima scenskih događaja koji koriste usluge
14 prevođenja na srpski znakovni jezik

SMERNICE ZA PREVOĐENJE U MEDIJIMA

15 OPŠTE SMERNICE
16 ZADACI TUMAČA KOJI RADI U MEDIJIMA
17 PREPORUKE EMITERIMA KOJI KORISTE USLUGE PREVOĐENJA
17 Tehničke preporuke
18 Preporuke pri angažovanju tumača

UVOD I OPŠTE PREPORUKE

ZAKON O UPOTREBI ZNAKOVNOG JEZIKA

U Srbiji je 28. aprila 2015. usvojen Zakon o upotrebi znakovnog jezika čiji je cilj da Gluvim osobama omogući puno uključivanje u sve društvene tokove i da na sveobuhvatan način reguliše upotrebu znakovnog jezika.

Zakonom se jemči pravo gluve osobe na:

upotrebu i učenje znakovnog jezika
korišćenje usluge tumača za znakovni jezik.

Zakonom su uređene mere za podsticanje primene znakovnog jezika,
zabranjuje se uskraćivanje prava gluvoj osobi na upotrebu znakovnog jezika i
garantuje se pravo gluvog deteta da uči i koristi znakovni jezik.

Zakon o upotrebi znakovnog jezika omogućio je gluvim osobama da ostvare prava i pravni interes u različitim postupcima pred: javnim službama, u obrazovnom procesu, kod poslodavca,
u političkom životu i drugim oblastima.

Zanimanje „tumač za znakovni jezik“ Zakonom je uvršteno u nomenklaturu zanimanja i regulisani su načini ostvarivanja prava na stručne tumače za znakovni jezik u obrazovnom procesu, prilikom posete zdravstvenoj ustanovi, u radnom okruženju, u medijskoj sferi, itd.

PREPORUKE ZA SARADNJU I KOMUNIKACIJU SA GLUVIM OSOBAMA

Zajednica gluvih

Osobe koje su gluve i služe se znakovnim jezikom pripadaju kulturno i lingvistički raznolikoj zajednici, koja se jednostavno zove zajednica gluvih. One se u pogledu pristupa susreću sa sličnim problemima kao i osobe koje potiču iz drugačijeg kulturnog i jezičkog okruženja.

Identitet gluve osobe može da bude isti ili da se menja u odnosu na različite faze života. Samo sagledavanjem gluvoće kao velikog kontinuuma različitih pojedinaca, uslužne službe mogu da razumeju heterogenost gluvih osoba i da streme ka pružanju usluga koje uvažavaju individualne potrebe.

Obično se smatra da osobe koje u komunikaciji koriste srpski znakovni jezik pripadaju srpskoj zajednici gluvih na gotovo isti način na koji osobe sa različitim kulturnim i lingvističkim poreklom pripadaju sopstvenim etničkim zajednicama, na primer: mađarskoj, vlaškoj, slovačkoj, romsk, italijanske itd.

Sa druge strane, osobe koje su nagluve ili osobe oštećenog sluha uglavnom komuniciraju oralnim putem, to jest, ne koriste znakovni jezik kao prvi jezik i obično se poistovećuju sa dominantnom kulturom čujućih. Najčešće se identifikuju kao čujuće osobe koje zahtevaju neki vid slušnog pomagala i bihevioralno prilagođavanje radi ostvarivanja društvene inkluzije.

Barijere u komunikaciji su zajedničke pojedincima iz oba modela.

Kultura gluvih

Zajednica gluvih je posebna kulturna grupa koja ima svoja uverenja, potrebe, mišljenja, običaje, tradiciju, vrednosti, pravila ponašanja, humor, umetnost. Kulturološki, gluve osobe prihvataju gluvoću kao deo ličnog identiteta i ponosni su na svoju kulturu, istoriju i nasleđe. Osnovno obeležje kulture gluvih je upotreba znakovnih jezika (u Srbiji – srpskog znakovnog jezika) kao primarnog načina komunikacije.

Vrednosti:

- Preferira se korišćenje termina „gluv“ a ne „oštećenog sluha“.
- Snažna istorija gluvih i ponos osobe na pripadnost kulturi gluvih, pa otuda i široka upotreba reči „gluv“.
- Znakovni jezik je jezik koji se preferira i vrednuje.
- Prednost se daje komunikaciji koja se odvija licem u lice, kao i vizuelnim načinima primanja informacija, na primer, putem znakovnog jezika, slika, dijagrama i demonstracija.
- Većina gluvih osoba koristi srpski kao „drugi jezik“.
- Mnoge gluve osobe se služe naracijom za prenošenje informacija. Kultura gluvih se prenosi pričanjem priča.
- Važnost koja se pridaje događajima za gluve kao što su sportovi u kojima učestvuju gluvi, festivali za gluve, zabave za gluve, daju im šansu da komuniciraju na svom maternjem jeziku koji zahteva kontakt licem u lice.
- Vrednost koja se pridaje „umetnosti gluvih“ – radovi nekih gluvih umetnika govore o ugnjetavanju gluvih i borbi za priznavanje njihovog postojanja, koja iz toga proizlazi.
- Ruke su simbol kulture gluvih, jer znakovni jezik zauzima središnje mesto u toj kulturi.
- Osobe koje nisu gluve nazivaju se „čujućim“.

Privlačenje pažnje

- Skrenite pažnju gluvoj osobi laganim tapšanjem po mišici.
- Lupanje nogom o pod ili dobovanje po stolu ili bilo koji drugi načini stvaranja vibracija prihvatljivi su u društvenom kontekstu.
- Paljenje i gašenje svetla je jedan način privlačenja pažnje velike grupe gluvih osoba.

Odgovarajuće osvetljenje

- Postarajte se da svetlost bude na vama, a ne iza vas.
- Izbegavajte blesak, senke, zagušeno noćno osvetljenje;
- U mraku, osvetlite svoje lice baterijskom lampom, a ne lice gluve osobe;
- Trepćuća svetla mogu da odvlače pažnju gluvoj osobi;

Vizuelna komunikacija

- Održavajte kontakt očima; smatra se da je nepristojno prekinuti kontakt očima tokom razgovora sa gluvom osobom.
- Služite se različitim facijalnim izrazima i govorom tela.
- Pokušajte da naučite neke osnove srpskog znakovnog jezika ili savladajte prstni alfabet. Gluve osobe cene napore koje čujuća osoba ulaže u ostvarivanje komunikacije.
- Pobrinite se da vaše lice bude jasno vidljivo gluvoj osobi, da bi mogla da prati vaše pokrete usnama i izraze lica.
- Pričajte uobičajenim tempom, ne suviše brzo i ne suviše sporo.
- Tamo gde je to moguće, koristite vizuelna pomagala kao što su slike, dijagrami, makete.

Izbegavanje nesporazuma

- Ne uzimajte zdravo za gotovo da sve gluve osobe znaju da čitaju sa usana dobro.
- Postarajte se da gluva osoba bude obaveštena o temi razgovora pre početka komunikacije, na primer: „trebalo bi da porazgovaramo o ...“.
- Dajte nagoveštaj gluvoj osobi o bilo kakvoj promeni teme.
- Služite se pitanjima otvorenog tipa, pre nego „da“ ili „ne“ pitanjima.
- Ne tumačite klimanje glavom kao slaganje ili potvrđivanje. Nekada gluva osoba klima glavom kako bi vam stavila do znanja da prati šta joj saopštavate (slično kao „aha“, „hm“ u govornom jeziku).
- Pojasnite ono što ste rekli, da biste bili sigurni da vas gluva osoba razume. Čak i uz prisustvo tumača, neke gluve osobe, zbog neravnopravnog pristupa obrazovnom sistemu, možda ne razumeju u potpunosti pruženu informaciju.

- Parafrazirajte – kada osoba nešto ne razume prvi put, pokušajte da joj to saopštite na drugačiji način, na primer: „Da li ste žedni?“ može da se parafrazira kao „Da li želite nešto za piće?“.
- Omogućite pauze s vremena na vreme, posebno tokom žustrih i dugih razgovora.
- Zapišite važne informacije poput termina, datuma, imena, naziva.

Jednostavan srpski

- Služite se jednostavnim oblikom srpskog jezika prilikom beleženja nekih informacija. Poštujte to da korisnici srpskog znakovnog jezika srpski jezik doživljavaju kao „drugi jezik“.

Srpski znakovni jezik

- Srpski znakovni jezik (SZJ) je prvi ili maternji jezik zajednice gluvih u Srbiji.
- Svi znakovni jezici sveta su nastali prirodnim putem među korisnicima u zajednici.
- SZJ se jasno razlikuje od srpskog jezika, i odlikuje se gramatičkim sistemom koji je nezavisan od srpskog.
- Znakovni jezici su potpuno oformljeni jezici koji dele neke osobine sa govornim jezicima, ali se odlikuju i određenim karakteristikama koje su rezultat vizuelno-gestovnog modaliteta, koji se razlikuje od oralno-auditivnog modaliteta govornih jezika.
- U SZJ-u, kao i u drugim znakovnim jezicima, postoji niz načina da se prenese značenje, uključujući različite oblike šake, orijentaciju, lokaciju, pokret, izraze lica, prirodnu gestikulaciju, govor tela i prstnu azbuku.
- U SZJ-u se zapažaju različiti dijalekti, ali oni retko predstavljaju prepreku u komunikaciji među korisnicima.
- Druge zemlje imaju svoje znakovne jezike, na primer, američki znakovni jezik (ASL – American Sign Language); japanski znakovni jezik; francuski znakovni jezik (LSF – Langue des signes française), Australijski znakovni jezik (AUSLAN).
- Alfabet SZJ-a je dvoručan, za razliku od jednoručnog alfabeta recimo američkog ili francuskog znakovnog jezika.

Znakovni jezik je ključ kvalitetnog života gluvih ljudi!

Tumači za znakovni jezik

Tumač za znakovni jezik deluje kao kulturna i lingvistička spona koja omogućava komunikaciju između osoba koje ne koriste isti jezik. Tumač ne prenosi samo reči koje su izgovorene/predstavljene na znakovnom jeziku, već je odgovoran i za prenošenje značenja, namere i emocije poruke. On poznaje društvene i kulturne karakteristike zajednice gluvih i prevod prilagođava potrebama učesnika.

Da bi preneo značenje poruke, tumač mora, ne samo dobro da poznaje oba jezika i obe kulture, već mora da bude upoznat sa temom koja je pred njim. Tumač ne iskazuje svoje mišljenje niti izostavlja bilo koji deo poruke.

Akreditovani tumač za znakovni jezik, obavezan je etičkim kodeksom koji propisuje: profesionalnost, stručnost, tačnost, diskreciju, sposobnost, nepristrasnost, stalno stručno usavršavanje, profesionalnu solidarnost, nediskriminaciju i poštovanje korisnika.

Preporuke pri aganžovanju tumača za znakovni jezik

- Konsultujte se sa gluvim korisnicima u vezi sa izborom tumača, na taj način utičete na stvaranje klime poverenja i profesionalizma.
- Blagovremeno angažujte prevodioca.
- Jasno navedite datum, vreme, mesto i svrhu angažovanja.

Sretnite se sa tumačem unapred

- Razrešite sve nedoumice u vezi sa vokabularom, stručnim terminima, akronimima, žargonom, rasporedom sedenja, osvetljenjem i drugim važnim stavkama.
- Postarajte se da tumač dobije pisani materijal unapred.
- Odredite koja će mesta za sedenje zauzeti tumač i gluvi učesnici.
- Postarajte se da se govornik i tumač jasno vide.
- Međutim, može se desiti da će gluvi učesnici izabrati neko drugo mesto.

Tumač i govornik treba da budu u korisnikovom vidokrugu

- Na ovaj način, gluvi učesnici mogu da uoče vizuelne nagoveštaje i facijalne izraze gornika.
- Kod razgovora u manjim grupama, dajte prednost polukružnom rasporedu sedenja, umesto pozorišnom.

Obratite pažnju na osvetljenje

- Postarajte se za dobro osvetljenje, kako bi se tumač video.
- Ukoliko će svetla biti isključena ili prigušena, postarajte se da se tumač ipak jasno vidi (uz pomoć reflektora ili male lampe usmerene ka tumaču).

joj...“), odgovarajte direktno gluvoj osobi.

- Tumač će uvek prevoditi u prvom licu odnosno govoriće „ja“ ili „mene“, jer ima samo funkciju prevodioca, a ne sagovornika.

Obraćajte se direktno gluvoj osobi

- Održavajte kontakt očima sa gluvom osobom.
- Izbegavajte komentarisanje sa tumačem (kao na primer, „Recite mu...“ ili „Recite joj...“), odgovarajte direktno gluvoj osobi.
- Tumač će uvek prevoditi u prvom licu odnosno govoriće „ja“ ili „mene“, jer ima samo funkciju prevodioca, a ne sagovornika.

Govorite prirodno

- Govorite uobičajenim tempom. Tumači će vas zamoliti da usporite ukoliko je potrebno.
- Da bi tačno prevodili, tumači obraćaju pažnju na pojmove i ideje, ne samo na reči.
- Izbegavajte privatne razgovore – sve će biti prevedeno.
- Sve što tumač čuje biće prevedeno. Nemojte tražiti od tumača da cenzuriše bilo koji deo razgovora.
- Direktno se obratite gluvoj osobi sa pitanjem da li uspeva da prati razgovor.
- Izbegavajte da tražite od tumača da podeli svoja mišljenja ili zapažanja u vezi sa sadržajem sastanka.
- Tumači slede etički kodeks koji garantuje nepristrasnost i diskreciju u odnosu na sve informacije koje se tiču prevodilačkog zadatka.
- Ne izvodite zaključak da tumač već nešto zna o gluvoj osobi ili da će prevoditi na budućim susretima.

Osobe treba da govore naizmenično

- Tumač može da prevodi ono što govori samo jedna osoba u određenom trenutku. Podstaknite grupu da se drži ovog pravila.
- Ukoliko ste medijator tokom grupne diskusije, imajte na umu da će tumač kasniti sa prevodom nekoliko sekundi. Zastanite pre nego što date reč sledećem govorniku, da biste omogućili tumaču da prevede reči aktuelnog govornika.

Napravite kratku pauzu

- Ako koristite slike u svojim izlaganjima, ostavite vremena gluvoj osobi da pogleda sliku, budući da ona ne može istovremeno da prati ono što se govori na znakovnom jeziku i da gleda slike koje se u tom trenutku prikazuju, kao što to mogu osobe koje čuju.
- Prevođenje je mentalno i fizički veoma zahtevan posao. Napravite pauzu na svaki sat i nemojte očekivati da će tumač prevoditi tokom ovih pauza.

Za angažman koji traje duže od 2 sata, potrebno je angažovati dva tumača, koji se smenjuju na 20 minuta.

SMERNICE ZA PREVOĐENJE U IZVOĐAČKIM UMETNOSTIMA

Prevođenje u izvođačkim umetnostima se uglavnom odnosi na znakovni prevod teksta koji se izvodi na srpskom, na primer na predstavama u pozorištu, mjuziklima, poetskim večerima ili koncertima. Pri prevođenju u ovom smeru, tumači su na bini, u središtu dešavanja i veoma istaknuti. Ponekad tumači prevode u obrnutom smeru, prevodeći znakovnu predstavu (na primer, izvedbu pozorišta gluvih) na srpski, i tada se obično samo čuju a ne vide.
Tumači imaju malo prilika da rade u ovoj oblasti, a to i nije svima želja, ali za one koji žele, prilika za umetničko izražavanje (i nalet adrenalina) mogu biti zarazni.

Priprema

Pri pevođenju u izvođačkim umetnostima tumač obično ima vremena da unapred pripremi 'prevod' izvornog teksta, što ovu oblast značajno razlikuje od drugih simultanih prevođenja.
Prevođenje u ovoj oblasti je na neki način spoj prevođenja i simultanog prevođenja jer tumači obično pripreme prevod, ali sama izvedba je ipak simultano prevođenje jer se dešava uživo i u stvarnom vremenu.

U predstavama i mjuziklima, režiser, glumci i pevači su uglavnom u obavezi da prate scenario ili reči pesme koje su napisane, tako da je izvorni tekst uglavnom nepromenljiv, predvidljiv i dostupan unapred. Počnite da pripremate znakovno prevođenje pisanog teksta što je ranije moguće, ali imajte na umu da se na to ne možete u potpunosti osloniti i da ono ponekad može biti i gubljenje vremena. Scenariji i reči pesama se ne mogu valjano prevesti dok nisu u 'živom' obliku, tj. dok se ne vidi pravo izvođenje (ili proba) na video snimku ili uživo. Razlog je što prvo treba da znate kako su izvođači 'protumačili' izvorni tekst; treba da obradite njihovu verziju. Oni odlučuju o tempu (koji je naročito važan), podtekstu, emocionalnom tonu, svetlosti i senci, detaljima u vezi sa likovima, njihovim

međusobnim odnosima i odnosu sa publikom – što sve može da utiče na poruku, iako se reči iz scenarija ne menjaju.
Originalni scenario je koristan za proveravanje značenja pojedinih reči ili aluzija koje su možda nepoznate (i ponekad, da bi se shvatilo šta pevač ili glumac zapravo govori). Dramaturzi i pesnici često ubacuju slojeve značenja u svoj tekst, pa je potrebno vreme da se analizira i razume koja je zapravo nameravana poruka. Kada jasnije razumete značenje svake rečenice i njen odnos sa celim tekstom, možete da počnete da radite na prevođenju. Neki tumači zapisuju kratke komentare pored teksta na srpskom, kao podsetnik za svoje ideje za prevod.

Ako je u pitanju prevod performansa koji nema jasno određen scenario, u tom slučaju je potrebno porazgovarati sa autorima o tome šta je ideja ili poruka projekta, o osnovnim motivima na kojima se bazira, upoznati se sa načinom rada umetnika, njihovim ranijim ostvarenjima i umetničkim jezikom. Ako je to moguće, prisustvujte dogovoru, probi ili završnoj fazi pripreme performansa.

U slučaju da je prevođenje sastavni deo predstave ili performansa, tumač treba da je prisutan tokom celog ili bar najvećeg dela procesa pripreme.

Timski rad i podela uloga

Kada je broj likova u predstavi veći, obično su angažovana bar dva tumača koji dele materijal za prevođenje. Njima treba da bude prijatno da rade zajedno, pošto njihov govor treba da bude sinhronizovan i pošto provode puno vremena vežbajući i podržavajući se medjusobno. Mada izgleda logično dodeliti likove na osnovu pola ili jednostavno dati po jednu polovinu svakom tumaču, scenario se mora analizirati na nivou diskursa. Da bi bilo sigurno da jedan tumač na kraju ne prevodi skoro ceo sadržaj, važno je obratiti pažnju koji su glavni odnosi, da li postoji centralni lik, ko sa kim razgovara i koliko često. Dodela likova se može menjati iz scene u scenu, u zavisnosti od toga ko se pojavljuje u sceni.

Kada se završi podela uloga, svaki tumač treba da vežba svoj prevod svake rečenice tako da je započne i završi sinhronizovano sa glumcem.

U suprotnom će se tumači preklapati na pozornici, što je zbunjujuće i nedelotvorno za gluvu publiku. Tumači zbog toga često moraju da 'skrešu' svoj prevod da bi dobili suštinski deo poruke u datom vremenu a da ne žure sa izgovaranjem, često prevodeći veoma slobodno. Još jedna teškoća u vezi sa likovima je kako izbeći spelovanje imena (što je publici suviše teško da vidi) kada likovi govore jedni o drugima. Mogu se smisliti očigledni znakovi za ime svakog lika, ali publika nekako mora da zna unapred ko je ko.
Jedan od načina je da se pre početka predstave gluva publika upozna sa sižeom predstave (temom, glavnim likovima i odnosima, podelom koja je napravljena medju tumačima, znacima koji su dodeljeni likovima u predstavi).

Povratne informacije o prevodu

Povratnu informaciju o efikasnosti prevoda možete dobiti tako što ćete, recimo, snimiti probu a onda je pustiti bez zvuka (postupak koji veoma dobro predočava vaše greške). Ovo će ukazati na one delove koji su delovali kao dobre ideje, ali koje bi trebalo doraditi da bi vizuelno imali smisla. Još jedan uobičajen način je da zatražite mišljenje gluve osobe tokom probe.
Ako ste u prilici, nakon izvođenja zatražite povratne informacije od kolega i gluvih osoba koje su bile u publici.

Pesme

Prevođenje pesama je sličan postupak kao i prevođenje pozorišnih scenarija, ali mora da uključi ritam i ponekad koreografiju. Tumač ima zadatak da smisli prevod koji ne samo da treba da ima vizuelni smisao nego i da odražava takt muzike. Kada je uključeno više od jednog tumača, oni treba da se dogovore da li znakovni prevod treba da se radi istovremeno ili da se podeli prema strukturi stihova.

Stil

Tumači na pozornici su najčešće udaljeni od gluve publike pa moraju da povećaju prostor u kom pokazuju znakove, a njihovo znakovanje mora da bude upadljivo i jasno. Često pri pripremanju prevoda, tumači u pozorištu izaberu dvoručne znakove i znakove koji su dramatičniji, a ne sitne i znakove koji se pokazuju početnim slovima reči. Prevođenje u pozorištu traži od tumača da imaju veštine promene uloge i preuzimanja karaktera, da bi se likovi lako razlikovali i da bi njihova raspoloženja i osećanja bila tačno prikazana. Mada tumači treba da paze da ne preuzmu predstavu, urođeni glumački talenat ili prethodno pozorišno iskustvo predstavljaju prednost.

Pozicija tumača na sceni

Tumači se obično nalaze na pozornici ili skroz levo ili skroz desno od glumaca/izvođača. Mesto zavisi od: ograničenja pozorišta ili dizajna scene, volje reditelja (i izvođača) da dozvole da prevođenje bude deo predstave i od mesta gde se nalazi publika koja ne čuje. To je obično dogovor koji treba postići sa organizatorom strukture pozornice čim probe počnu. Osvetljenje za tumača treba da pokriva čitav prostor u kom on pokazuje znakove i da ostane uključeno ako treba da se prevode neki zvuci (na primer, glasovi na pozornici ili van nje) čak i kada je ostatak pozornice u mraku. Osim toga, treba razmotriti i mesto tumača u odnosu prema drugom tumaču, tj. ko stoji na levoj odnosno desnoj strani. Na ovo nekada utiče mesto likova na pozornici (da li su stalno ili uglavnom na jednoj strani tokom predstave) ili da li su tumači levaci ili dešnjaci (naročito kad se prevode pesme na znakovnom jeziku).

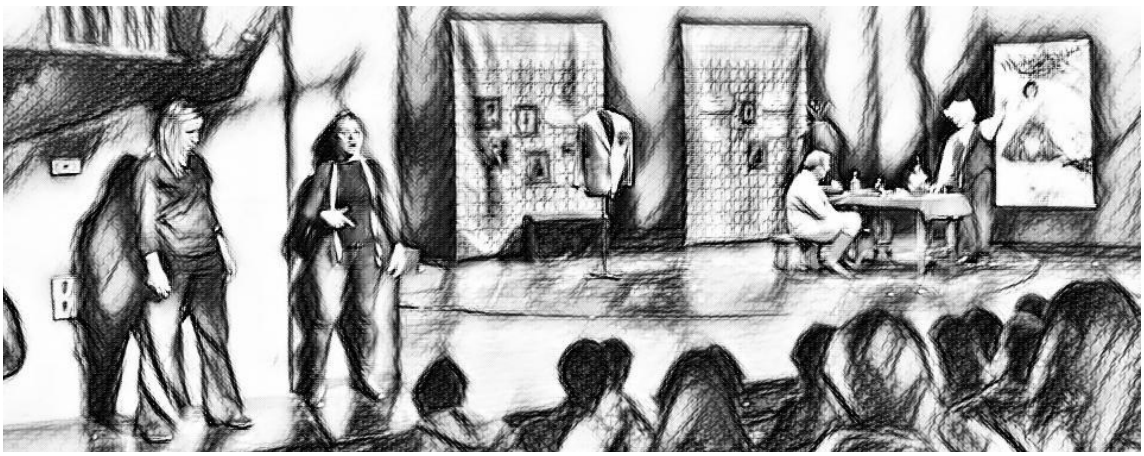

Fizička izdržljivost

Pri prevođenju pozorišnih predstava, tumači najčešće moraju da stoje na jednom mestu tokom cele predstave, da brzo menjaju likove, a pri tom su i pod pritiskom zbog svetlosti reflektora. Mada adrenalin pomaže, to je fizički i psihički zahtevan posao. Stajanje na probama tokom celog trajanja predstave može da vas ojača pre samog izvođenja predstave

Titlovi u pozorištu

Neka pozorišta danas koriste tehnologiju natpisa za predstave, kao u operi, gde se prevod dijaloga prikazuje iznad pozornice. Ovi natpisi se zovu titlovi i omogućavaju publici koja ne čuje ili ima oštećen sluh da prati originalni tekst na srpskom dok se on odigrava.
Ova inovacija je korisna za osobe koje ne čuju ali im je prvi jezik srpski, dok će gluve osobe koje su korisnici srpskog znakovnog jezika uvek radije pratiti izvođenje uz prevod na srpski znakovni jezik nego uz titlove.

Preporuke pozorištima i organizatorima scenskih događaja koji koriste usluge prevođenja na srpski znakovni jezik

Potrebno je obezbediti odgovarajuće uslove rada kako bi tumač mogao na efikasan način da obavlja svoj zadatak.

- Dajte tumačima materijale koji su im neophodni za pripremu prevoda (tekst predstave i/ili pesama, audio ili video snimke pesama, video snimak predstave ili probe)
- Omogućite tumaču da pogleda predstavu ukoliko se ona izvodi i pre termina određenog za izvođenje uz prevod na srpski znakovni jezik
- Omogućite tumaču da prisustvuje probama
- Ako se radi o predstavi koja je na repertoaru pozorišta pa probe nisu deo redovnog plana, ako je to moguće, organizujte bar jednu probu kako bi se tumači što bolje uklopili u predstavu
- U dogovoru sa tumačima i gluvim osobama odredite najbolje mesto za tumače; tumači se obično nalaze na pozornici ili skroz levo ili skroz desno od glumaca/izvođača, u zavisnosti od ograničenja pozorišta ili dizajna scene, kao i od mesta gde se nalazi publika koja ne čuje.
- U saradnji sa gluvim osobama, tokom pripreme, odredite mesta u publici koja su najpogodnija za istovremeno praćenje prevoda i samog izvođenja.
- Osvetlite tumače zasebnim osvetljenjem tako da ono pokriva čitav prostor u kom oni pokazuji znakove i da može da ostane uključeno čak i kada je ostatak pozornice u mraku, za potrebe prevođenja zvukova koji se u mraku čuju
- Oko svih nedoumica uvek se posavetujte sa gluvim osobama kao i sa tumačima.

Opšte smernice

U ovom dokumentu **prevođenje u medijima** se odnosi na prevođenje sa srpkog jezika na srpski znakovni jezik (SZJ), koje se u Srbiji uglavnom viđa u informativnim emisijama kao i u emisijama koje se bave osobama sa invaliditetom, kao i prevođenje sa srpkog jezika na SZJ koji se može čuti kada tumači prevode izjave, intervjue ili gostovanja gluvih osoba u medijima. Uglavnom se kod tog prevoda tumači nalaze sa druge strane kamere i samo se čuje njihov prevod. U ovim smernicama ćemo se fokusirati na prevod sa srpskog jezika na SZJ zbog posebnih potrebnih veština, pripreme i prezentacije. Ove smernice se odnose kako na tumače koji čuju tako i na gluve tumače.

Tumač koji radi u **medijima** je stručnjak koji je završio program obuke u oblasti prevođenja znakovnog jezika i/ili koji je položio kvalifikacioni ispit za tumača za znakovni jezik.

Pri prevođenju sa srpskog jezika na SZJ, tumači su u studiju ispred kamere i nemaju jasnu sliku kome prevode što može biti otežavajuća okolnost, jer nemaju potvrdu korisnika da li je prevod odgovarajući. Tumači koji se bave prevođenjem u medijima obično su tumači sa najviše iskustva na polju prevođenja i sa željom za tom vrstom eksponiranja i izražavanja. Prevođenje u medijima je izuzetno teška oblast s obzirom na sadržaj i smatra se zadatkom na visokom nivou, a tumači koji ga obavljaju moraju imati pored znanja, veština i iskustva dovoljnu dozu samopouzdanja jer se svako eksponiranje i svaki prevod može izložiti diskusiji i slobodnoj proceni širokog auditorijuma. (Prevođenje se znakovnog jezika i na znakovni jezik, Napier, McKee, Goswell, priredile: Žižić & Jovanović 2013)

Kod tumača koji rade u medijima, osim kvalifikacija, trebalo bi, prema opštoj preporuci, da postoji podudaranje između nivoa obrazovanja i osoba sa kojima sarađuju u sredini u kojoj prevode. Tumačima u medijima se preporučuje pohađanje određenih obuka ukoliko su dostupne.

Tumač koji radi u medijima sledi opšte etičke principe koji važe za tumače za znakovni jezik.
(http://www.atszj.org.rs/files/Eticki%20kodeks%20tumaca%20srpskog%20znakovnog%20jezika.pdf)

Osnovni cilj prevođenja u medijima je da svim stranama obezbedi jednak pristup informacijama i komunikaciji uprkos jeziku (govornom ili znakovnom) koji je u upotrebi. Prema Kodeksu, ovaj cilj se ostvaruje uz posredstvo neutralnosti i tačnosti, prevođenja svega izrečenog ili iskazanog znakovnim jezikom u komunikacionoj situaciji.

Tumač koji radi u medijima je kompetentan da analizira i procenjuje samo prevođenje, ne i sadržaj izrečenog, niti stručnost novinara, urednika, lektora ili bilo kog drugog člana kolektiva.
Tumači za znakovni jezik u Srbiji ne rade isključivo kao tumači u medijima jer nemaju dovoljno prilika da rade samo u ovoj oblasti.

Zadaci tumača koji radi u medijima

Prevođenje u medijima je novost za urednike i televizijske radnike, pa je osnovni zadatak tumača da ukaže na potrebne uslove. Preporuke smo podelili na: preporuke koje se odnose na pripremu za zadatak, fizičku izdržljivost i izgled tumača, stil i evaluaciju prevoda.

Tumači koji rade u medijima uglavnom imaju vremena da se pripreme za zadatak. U pripremu spada:
- Prethodno upoznavanje sa oblastima, tekstovima, izjavama, intervjuima, filmovima i sl.;
- Pregled emisije na koju treba da se nasnimi prevod;
- Informisanje o gostima i temi (ukoliko emisija ide uživo) putem interneta ili u razgovoru sa urednicima emisije;
- Rad na rečniku, tempu, podtekstu, emocionalnom tonu, detaljima u vezi sa govornicima, i svemu ostalom što može da utiče na poruku;
- Rad sa dodatnim materijalima radi razumevanja pojmova koji se prevode;
- Saradnja sa novinarima, lektorima i urednicima i drugim osobljem radi pripreme za prevođenje;
- Konsultacije sa kolegama tumačima oko određenih nedoumica u vezi sa prevodom

Stil tumača

Tumači znakovnog jezika moraju upadljivije i jasnije da „projektuju“ prikazivanje znakova i da povećaju prostor u kom prikazuju prevod. Takođe, moraju da prilagode svoj stil tako da odgovara dvodimenzionalnom mediju.

Prepuručuje se da tumači:

- znakove pokazuju upadljivo i jasno
- povećaju prostor u kom pokazuju znakove
- pribegavaju alternativi u slučajevima sitnih znakova i znakova koji se pokazuju početnim slovima reči
- umesto jednoručnih znakova, u medijima izaberu dvoručne znakove, a znakove koji nisu frontalni učine frontalnim

Fizička izdržljivost i izgled tumača

- Preporučuje se da tumači koji rade u medijima nemaju druge zadatke tokom tog radnog dana i da izbegavaju stresne situacije jer je posao u medijima fizički i psihički zahtevan.
- Tumači treba da se vode osnovnim smernicama vezanim za izgled tokom prevođenja (neupadljiva šminka, frizura, uredni neupadljivi nokti i neupadljiv nakit ukoliko je neophodno nositi ga).
- Vrlo je važno da tumači nose odgovarajuću odeću u kontrastnoj boji svoje puti (preporučuje se braon, teget, tamno ljubičasta, zelena ili crna ukoliko su bele puti, a svetle boje ukoliko su tamnog tena).
- Izbegavati svetlucavu odeću jer ona odbija svetlost, što otežava čitanje znakova na ekranu.
- Korisno je da tumač u studio uđe minimum 5 minuta pre snimanja kako bi se navikao na jake reflektore, obezbedio dovoljno glasan ton i imao dovoljno vremena da se skoncentriše na zadatak.

Evaluacija rada:

- Analiza sopstvenog usmenog prevođenja i profesionalnog učinka;
- Zatražiti mišljenje od kolega i gluvih osoba.

Preporuke emiterima koji koriste usluge prevođenja

Potrebno je obezbediti odgovarajuće uslove rada kako bi tumač mogao na efikasan način da obavlja svoj zadatak. Poštujući ove preporuke, obezbeđujete uspešan prevod i zadovoljstvo korisnika.

Tehničke preporuke

- Obezbedite minimum 1/5 ekrana, kako bi gluve i nagluve osobe mogle nesmetano i bez kognitivnog i senzornog napora da prate program. Što veći prostor tumač zauzima na ekranu to je veća pristupačnost korisnicima znakovnog jezika;

- Tumači se obično kadriraju od struka na gore;
- Pozicija tumača je sa desne strane, i ne preporučuje se da tumači budu u „kvadratu“ iako je to uobičajena forma na ekranima;
- U toku emitovanja programa sa prevodom, osim kajrona, na ekranu ne treba da bude trepćućih i ostalih vizuelnih efekata koji skreću pažnju;
- Obezbedite neophodne informacije zaposlenima o radu sa tumačima. Pre same saradnje edukujte saradnike o radu tumača za znakovni jezik i preporukama kako bi tumači na najbolji mogući način uradili svoj posao;

Preporuke pri aganžovanju tumača

- Dajte tumaču sve materijale koje planirate da koristite (tekstove, radne materijale, slajdove, vežbe, filmove, priloge, intervjue i sl.). Navedeni materijali su od suštinske važnosti za neophodnu pripremu koju tumač mora da prođe;
- Omogućite tumaču da se pripremi u odgovarajućoj prostoriji za pripremu. U prostoriji za pripremu treba da bude tišina kako bi se tumač koncentrisao na tekst koji treba da pripremi;
- Omogućite tumaču pristup internetu i saradnju sa novinarima, urednicima, lektorima i ostalim osobama sa kojim se može konsultovati oko jezičkih nedoumica i nepoznanica;
- Obezbedite prilagođen tempo čitanja tj. govora novinara. U emisijama u kojima se tekst čita (vesti, najave i sl.) tempo izgovorenog je isuviše brz da bi tumači mogli da prenesu sve informacije. Skrenite pažnju novinarima da pri čitanju bude odgovarajući tempo;
- Obezbedite adekvatan studio, prostorija u kojoj se snima prevod treba da bude dovoljno prostrana za nesmetani rad tumača;
- Obezbedite adekvatnu pozadinu iza tumača. Pozadina treba da bude jednostavna, bez jakih i upadljivih boja;
- Omogućite tišinu u studiju za vreme emitovanja tj. prevođenja;
- Obezbedite dobro ozvučenje u studiju koje će tumaču omogućiti da prevod obavi bez dodatnih napora;
- Osigurajte prisustvo nekog od tehničara, kamermana ili sl. tokom čitavog snimanja prevoda (u slučaju da je potrebno reagovati vezano za probleme sa tonom, uslovima i dr) pošto tumač ne može da prekine prevod i reaguje na određene smetnje i probleme koji se mogu javiti u toku snimanja.

Smernice za prevođenje u izvođačkim umetnostima i u medijima namenjene su svima onima koji žele da ovakve sadržaje učine dostupnim gluvim i nagluvim osobama - korisnicima znakovnog jezika. Smernice su takođe namenjene tumačima za znakovni jezik koji žele da se bave prevođenjem u ovim oblastima.

Kako je za uspešnu realizaciju ovakvih projekata neophodna saradnja sa zajednicom gluvih, ova publikacija vam nudi i opšte preporuke za komunikaciju i saradnju sa gluvim i nagluvim osobama.

Publikacija je nastala u okviru projekta „Festival poezije na znakovnom jeziku“, a uz podršku Ministarstva za kulturu i informisanje Republike Srbije i Sekretarijata za kulturu grada Beograda.

Želimo vam uspešnu i kreativnu saradnju sa zajednicom gluvih u radu na povećanju dostupnosti kulturnih i medijskih sadržaja!

Gradska organizacija gluvih beograda
www.gogb.org.rs

Asoacija tumača srpskog znakovnog jezika
http://www.atszj.org.rs

Ansambl miraž
ansambl.miraz@gmail.com